

EPIZODICKÉ POZOROVÁNÍ K NOVÉMU VYDÁNÍ „FILOSOFIE SVOBODY“

Hovořil jsem k vám z nejrůznějších hledisek o tom, co je impulsem nebo impulsy v 5. poatlantském kulturním období. Tušíte (neboť samozřejmě jsem mohl dosud předvést před váš duševní zrak jen něco z těchto impulsů), že existuje mnoho takových impulsů, které je možno pokusit se uchopit, chceme-li do jisté míry zachytit vývojový proud lidstva v našem věku. Mám pak v úmyslu vybrat v příštích přednáškách z impulsů (které od 15. století v civilizovaném světě působily) ještě obzvláště impulsy náboženské, takže se pokusím rozvinout zde před vámi v příštích třech přednáškách něco jako dějiny náboženství.

Dnes bych chtěl episodicky promluvit o něčem, co by snad jeden nebo druhý mohl pokládat za zbytečné, o čem bych však přesto chtěl promluvit, protože by to přece jen mohlo z té či oné stránky mít důležitost pro osobní účast na impulsch současného vývojového období lidstva. Chtěl bych vycházet ze skutečnosti, že pro mne osobně vyplynula v jisté době nutnost, abych podchytil impulsy přítomné doby ve vývodech, které jsem podal ve své knize „Filosofie svobody“.

Víte snad, že tato „Filosofie svobody“ vyšla před čtvrtstoletím, a že nyní vyšla ve druhém nákladu. „Filosofii svobody“ jsem napsal (v plném vědomí psát z doby) na počátku devadesátých let minulého století. Kdo tehdy četl způsob předmluvy, kterou jsem napsal, bude cítit, jak toto úsilí psát z impulsu doby, proudilo tehdy mojí duší. Tentokrát jsem tuto předmluvu umístil zcela na konec jako druhý dodatek. Je samozřejmé, že když nějaká kniha vyjde znovu po jednom čtvrtstoletí, nastanou mezitím různé jiné podmínky. Ale z jistých důvodů jsem nechtěl potlačit vůbec nic z toho, co stálo v prvním vydání této knihy.

Napsal jsem tehdy jaksí jako motto své „Filosofie svobody“: „Jen pravda nám může přinést jistotu ve vyvíjení našich individuálních sil. Kdo je trýzněn pochybnostmi, toho síly jsou ochromeny. Ve světě, který je pro něj záhadný, nemůže najít cíl svého usilování...“ Tento spis „nemá vést jedinou možnou cestou k pravdě, ale má vyprávět o takové cestě, na kterou se vydal ten, jemuž jde o pravdu.“

Když jsem přistoupil k psaní této „Filosofie svobody“, která však ve svých hlavních rysech byla již několik let v mé hlavě hotova, byl jsem krátkou dobu ve Výmaru. To znamená, že doba mezi mým příchodem do Výmaru

a napsáním „Filosofie svobody“ byla dosud krátká. Celkem jsem byl ve Výmaru sedm roků. (Srovnej: R. Steiner: „*Má cesta životem*“.) Šel jsem vlastně do Výmaru již s idejemi této „Filosofie svobody“. Kdo chce, může, abych tak řekl, najít celý program této „Filosofie svobody“ v poslední kapitole mého spisku „Pravda a věda“, který také byl mou disertační prací. Ale v této disertační práci chyběla (samozřejmě, že jsem to pro disertační práci vypustil) tato poslední kapitola, která obsahuje program „Filosofie svobody“.

V základě vzato, vytvořila se mi idea „Filosofie svobody“, když jsme procházeli Goethův světový názor, jímž jsem se již po mnoho roků zabýval. Toto s procházením Goethova světového názoru (a moje publikace v oblasti Goethova i světového názoru) vedly také k tomu, že jsem pak byl povolán do Výmaru k práci na vydání velkého Goethova vydání, které bylo zahájeno na konci osmdesátých let Goethovým archivem ve Výmaru, jež zařídila velkovévodkyně Sofie Saská (*Sofie von Sachsen-Weimar*).

To, co tehdy mohl člověk ve Výmaru prožít (promiňte, jestliže dnes podávám několik nuancí osobního rázu, neboť bych právě chtěl, jak již bylo řečeno, charakterizovat osobní účast na impulzech 5. poatlantského období), bylo takové, že vlastně právě tehdy v devadesátých letech minulého století se ve Výmaru jakoby prolínaly dobré tradice zralé, významné, obsažné kultury, která navazovala na to, co bych chtěl nazvat goetheanismem. Do tohoto tradičního goetheanského zasahovalo svým působením to, co bylo již předtím převzato z Lisztovy doby. Tehdy zde ještě spolupůsobilo (jelikož Výmar zůstával stále pro svoji uměleckou akademii městem umění) to, co by bylo způsobitelné, kdyby se přes to nepřevalilo něco jiného, dát důležité podněty nejdalekosáhlejšího druhu. Neboť staré se může zdárným způsobem vyvíjet dále jedině tehdy, když do něho proudí něco nového a oplodní to. Takže vedle goetheanismu (který se ovšem ztělesnil v Goethově archivu poněkud na způsob mumie, což však nevadilo, neboť bylo možno jej oživit, - a já jsem ho vždy pojímal živoucím způsobem) se rozvíjel moderní život v umělecké oblasti. Malíři, kteří tam žili, ti všichni byli nositeli určitých impulsů nejnovějšího druhu. Na všech, s nimiž jsem přišel blíže do styku, bylo znát, jak hluboce sahající vliv měl nový umělecký impuls, jaký žil např. v hraběti Leopoldovi z Kalckreuthu, který tehdy (ovšem po dobu až příliš krátkou) oplodňoval právě umělecký život Výmaru mimořádným způsobem. Ve výmarském divadle bylo tehdy také ještě to, co bylo výbornou, dobrou starou tradicí... i když tu a tam do tohoto zasahovala šosácká hudlařina (*packalství*), byly tu přesto staré dobré tradice. Bylo to to, co je již možno nazvat jako milieu (*vnější podmínky, prostředí*), v němž se do jisté míry odehrávalo určité spojování všech možných proudů.

K tomu přistoupil pak právě život, který poskytoval Goethův archiv, jenž byl potom rozšířen na Goethův a Schillerův archiv. Tento život v Goethově archivu byl takový, že přes všechny filologické podklady, které tvořily - podle ducha doby a zejména podle schererského ducha - základ práce v Goethově archivu - že vzdor této filologické základně bylo možno uplatňovat jisté čilé vžívání se do lepších impulsů novější doby. Především tím, že skrze Goethův archiv proudilo jaksi všechno z mezinárodní učenosti. A i když mezi mezinárodními učiteli, kteří sem přicházeli z Ruska, Norska, Holandska, Itálie, Anglie, Francie, Ameriky, bylo všelicos, co na nich jaksi lpělo jako zlo přítomné doby, existovala přece jen vždy možnost prožít to lepší právě na tomto mezinárodním publiku učenců ve Výmaru - zejména v oné době, v devadesátých letech. Člověk mohl prožít všechno možné, počínaje oním americkým profesorem, který u nás přednášel zevrubnou, velmi zajímavou studii o „Faustu“, na niž - jak se ještě živě pamatuji - seděl na podlaze, nohy přes sebe zkříženy... na podlaze, protože shledával jako pohodlnější sedět takto vedle knižního regálu a mít možnost hned všechno vylovit, aniž by musel jít nejdříve k židli... Počínaje tímto profesorem až např. ke hřmotícímu Treitschkeovi, s nímž jsem se jednou setkal při obědě a který chtěl ode mne vědět (muselo se mu všechno psát na lísteček, protože neslyšel), odkud jsem přišel. A když jsem mu odpovídal, že z Rakouska, řekl ihned, charakterizujíc svým způsobem (je známo, jak je nutno brát Treitschkeův způsob): „Nu, z Rakouska přicházejí buď velmi chytrí lidé, nebo padouchové!“ - Měl jsem nyní na výběr počítat se buď k jedněm, nebo k druhým. Ale mohl bych vám tu vyprávět nekonečné variace tohoto tématu zasahování mezinárodního prvku do výmarského ústrojí.

Všelicos bylo možno poznat opravdu velmi přesně i tím, že přicházeli také lidé, kteří se chtěli více nebo méně pouze podívat na to, co se zachovalo, co tu zůstalo z Goethovy doby. Přicházeli též jiní lidé, u nichž měl člověk živý zájem o způsob, jakým se chtěli zejména přiblížit goetheanismu atd. atd. Stačí, když se zmíním, že ve Výmaru prodělal svoje začátky také Richard Strauss, na něž potom navázal problematickým způsobem. Ale tehdy patřil skutečně k oněm žvlům, u nichž bylo možno poznávat hudební snažení novější doby, abych tak řekl, v nejkrásnějším způsobu, neboť Richard Strauss byl ve svém mládí čilým duchem. A vzpomínám ještě s velikou láskou na onu dobu, jak Richard Strauss přicházel stále znovu a znovu zachycovat některou z oněch podnětných vět, které lze nalézt v Goethových rozhovorech s jeho současníky. Goethovy rozhovory s jeho současníky vydal Woldemar, svobodný pán z Biedermannů. V nich lze skutečně najít zlatá zrnka moudrosti. - To vše uvádím, abych vám charakterizoval prostředí tehdejšího Výmaru, nakolik jsem se na něm mohl

účastnit.

Stále znovu přicházela do Goethova a Schillerova archivu jedna vzácná postava, uchováající tradici nej lepší doby, bez ohledu na všechnu knížecost - tehdejší velkovévoda z Výmaru, Karel Alexander, kterého stačilo brát jen jako člověka, aby si ho člověk oblíbil, aby si ho vážil. Byl také čímsi jako živou tradicí, neboť se narodil roku 1818, prožil tedy ještě 14 roků ve Výmaru mládí a chlapectví společně s Goethem. Bylo v této osobnosti právě něco jako vnitřní šarm. A mimo to bylo možno získat skutečně bezmezný respekt vůči způsobu, jak někdejší princezna Oranžská, velkovévodkyně Sofie Saská, pečovala o Goethovu pozůstalost, jak se věnovala všem jednotlivostem, které byly zařizovány, aby byla Goethově pozůstalosti věnována skutečná péče! Že byl později do čela Goethovy společnosti povolán bývalý ministr financí, to zcela jistě nebylo v intencích, které tehdy ve Výmaru vládly. A jsem přesvědčen, že velická většina nešosáků, kteří již tehdy byli také spojeni s tím, co nazýváme goetheanismem, by rovněž velmi radostně uvítala (samozřejmě v žertu), že snad přece jen spočívá něco symptomatického v rodném jméně onoho bývalého finančního ministra, který se nyní stal prezidentem Goethovy společnosti: Jmenuje se totiž svým křestním jménem Kreuzwendedich (*kříží, obrát se*).

Nuže, stojíc velmi silně v tomto prostředí, napsal jsem svoji „Filosofii svobody“, o níž jsem přesvědčen, že zachytila nutný impuls přítomné doby. Neříkám to z osobní pošetilé domyšlivosti, nýbrž abych charakterizoval to, co jsem vlastně chtěl a co musím ještě i dnes chtít touto „Filosofií svobody“. Napsal jsem tuto „Filosofii svobody“, abych na jedné straně vytýčil ideu svobody, impuls svobody, který musí být v podstatě impulsem 5. poatlantského období (musí se vyvinout z různých jiných roztržitých impulsů), abych jej, abych tak řekl, čistě postavil před lidstvo. K tomu bylo zapotřebí dvojí: Předně - aby impuls svobody byl silně zakotven v tom, co je možno nazvat „vědeckým odůvodněním“ takové věci. Proto je první kapitola mé „Filosofie svobody“ nadepsána „Věda o svobodě“. Samozřejmě tato kapitola „Věda o svobodě“ byla pro mnohé něčím odpuzujícím, nepohodlným, neboť nyní si lidé měli dát práci propracovat se k impulsu svobody tím způsobem, že ho máme cítit solidně zakotvený v přísně vědeckých pozorováních, která jsou ovšem založena na svobodě myšlenky, která nejsou zakotvena v tom, co se dnes zhusta uplatňuje jako přírodovědecký monismus. Snad má tento oddíl „Věda o svobodě“ bojovný charakter. Ten je nutno vysvětlit celou duchovní náladou tehdejší doby. Musel jsem se vypořádat s filosofií 19. století, s tím, jak filosofie 19. století smýšlela o světě. Neboť jsem chtěl rozvinout pojem svobody jako pojem světový, chtěl jsem ukázat, že svobodu může chápat a také ji správným

způsobem vycítit jen ten, kdo má smysl pro to, že se v lidském nitru neodehrává něco, co je jen pozemské, ale že lidským nitrem protéká veliký kosmický světový proces a že může být v lidském nitru uchopen. A jen tehdy, když je tento veliký kosmický světový proces v lidském nitru zachycen, když je v lidském nitru prožit, je možné, uchopením nejhlubšího lidského nitra jako něčeho kosmického, dospět k „filosofii svobody“. K „filosofii svobody“ nemůže dojít ten, kdo chce podle návodu moderní přírodovědecké výchovy vodit svoje myšlení pouze na vodícím řetězu vnější smyslovosti. To je právě to tragické v naší době, že lidé jsou všude na našich vysokých školách vychováváni k tomu, aby vodili svoje myšlení na řetězu vnější smyslovosti. Tím jsme se dostali do doby, která je více nebo méně bezradná (*bezmocná*) ve všech mravních, sociálních a politických otázkách. Neboť nikdy již nebude ono myšlení, které se dává vodit jen na vodícím řetězu vnější smyslovosti, s to osvobodit se vnitřně tak, aby vystoupilo k intuicím, k nimž vystoupit musí, jestliže toto myšlení se chce činně uplatňovat ve sféře lidského jednání. Proto byl impuls svobody přímo vyřazen tímto na vodícím řetězu vedeným myšlením.

To bylo to první, co přirozeně bylo na „Filosofii svobody“ nepohodlné současníkům: že by museli vynaložit námahu, aby se skutečně nejprve probjovali v myšlení (jež by sebe samo vychovávalo) k vědě o svobodě.

Druhý větší úsek pak pojednává o skutečnosti svobody. Tu mi šlo o to, abych ukázal, jak se svoboda může stát skutečným impulsem lidského jednání, sociálního života. Jde mi tu o to, abych ukázal, jak člověk může vystoupit k tomu, aby se ve svém jednání skutečně cítil jako svobodný duch. A věci, které jsem tehdy napsal, jsou, jak se domnívám, tím, co právě dnes, po 25 letech, by zcela jistě mohly duše dobře pochopit - na rozdíl od toho, s čím se setkáváme ve vnějším světě.

To, co jsem napsal, byl především etický individualismus. To znamená, že jsem chtěl ukázat, že se člověk nikdy nemůže stát svobodným, jestliže jeho jednání netryská z oněch idejí, které mají svoje kořeny v intuicích jednotlivé lidské individuality. Tento etický individualismus uznával tedy jako poslední etický vývojový cíl člověka jen tak zvaného svobodného ducha. Ducha, který se vypracovává jednak z tlaku přírodních zákonů, jednak též z tlaku všech konvenčních takzvaných mravních zákonů, který spočívá na důvěře, že člověk v době, kdy se zlo tak hlásí v jeho sklonech, jak jsem to charakterizoval včera, je s to, když se povznese k intuicím, přeměnit zlé sklony v to, co se má právě pro duši vědomou stát dobrem, stát něčím skutečně člověka důstojným. Napsal jsem tehdy:

„Teprve takto získané zákony mají se k lidskému jednání tak, jako se mají

přírodní zákony k nějakému zvláštnímu (*jednotlivému*) jevu. Nejsou však rozhodně totožné s popudy, jež dáváme za základ svému jednání. Chceme-li zachytit, jak nějaké jednání člověka vytryská z jeho mravního chtění, tak se musíme nejprve podívat na poměr tohoto chtění k jednání“.

Vznikla ve mně idea svobodného lidského soužití, jak jsem vám to zde právě v těchto dnech charakterizoval z jiného hlediska. Z hlediska svobodného lidského soužití, kde jednotlivec neakcentuje hlučně jen sám pro sebe svoji svobodu, nýbrž kde vzájemným porozuměním lidí v sociálním životě by mohla být svoboda realizována jako impuls tohoto života. Tak jsem tehdy napsal bez okolků:

„Žít v lásce k jednání a nechat žít v pochopení cizího chtění, - je základní zásadou (*pravidlem*) svobodných lidí. Svobodný nezná žádnou jinou povinnost (*žádný jiný podnět ke konání*), nežli tu, s níž se jeho chtění uvádí do intuitivního souladu. Jak bude v některém zvláštním případě chtít, to mu řekne jeho zásoba a ideová schopnost.“

Tímto etickým individualismem jsem měl samozřejmě tehdy proti sobě celý kantianismus, neboť můj spisek „Pravda a věda“ začíná v předmluvě větou: „Musíme překročit Kantovy hranice.“ Chtěl jsem tehdy přiblížit goetheanismus (který však byl goetheanismem z konce 19. století) současné době, věku duše vědomé, prostřednictvím tak zvaných intelektuálů, prostřednictvím těch, kteří se nazývají intelektuály. Že jsem s tím nezískal pozitivní zkušenosti, to vám může ukázat můj článek (*viz „Luciferský a ahrimanský prvek v jeho poměru k člověku“ Fil.-anthr. nakl.*), jež jsem nedávno uveřejnil v časopise „Das Reich“, - obzvláště moje vztahy k Eduardovi z Hartmannů. Ale jako se museli i tito současníci, kteří měli v úmyslu postupně vplout do plného šosáctví, jako se i oni museli cítit být odpuzováni jednou větou, která je nyní na str. 176 „Filosofie svobody“: „Jestliže Kant praví o povinnosti: 'Povinnosti, ty veliké, vznešené jméno, jež v sobě neobsahuješ nic oblíbeného, nic lichotivého, nýbrž žádáš podrobení, jež vytyčuješ zákon..., před nímž umlkají všechny sklony, i když tajně působí proti němu...', pak odpoví člověk z vědomí svobodného ducha: 'Svobodo, ty přívětivé lidské jméno, jež v sobě obsahuješ všechno mravně oblíbené, čeho si moje lidství nejvíce váží (*co je spojeno s nejvyšší důstojností pro mé lidství*) a jež mne nečiníš služebníkem, jež nevytyčuješ pouze zákon, ale očekáváš, co moje mravní láska sama pozná jako zákon, protože se vůči každému jen vnucenému zákonu cítí nesvobodnou...!'“

Takto v empirickém prvku hledat svobodu, která měla být zároveň vybudována na solidní vědecké základně, to byla vlastně snaha, která byla základem „Filosofie svobody“. Svoboda je to, co jako slovo jedině může mít bezprostřední zvuk pravdy v naší době. Kdyby se porozumělo svobodě tak, jak to

tehdy bylo míněno, vstoupil by zcela jiný tón do všeho toho, co se dnes mluví o světovém řádu po celé zeměkouli. Dnes se mluví o všech možných jiných věcech. Mluvíme o právním míru, o míru na základě násilí (*Pozn. vydavatele: např. Havlovo „humanitární bombardování“ Jugoslávie...*) atak dále. Všechno to jsou hesla, protože ani právo, ani násilí již nesouvisí s jejich původními významy. Právo, to je dnes již zcela zmatený pojem. Jedině svoboda by byla tím, co by mohlo současníky, kdyby to tito současníci přijali, přivést k základním impulsům, k pojetí skutečnosti. Kdyby se místo hesel: právní mír, mír na základě násilí - umělo trochu mluvit o míru na základě svobody, pak by se světem šířilo slovo, které by v tomto věku duše vědomé mohlo vnést do duší určitou jistotu (*bezpečnost*). Samozřejmě musela se pojistě stránce i tato druhá větší kapitola stát bojovnou kapitolou, - neboť musela obsahovat obranu proti všemu tomu, co se ze šosáckého světa, z laciné šablonovitosti, ze zbožňování všech možných autorit, mohlo obracet proti tomuto pojmání svobodného ducha.

Vzdor tomu, že se naši jednotliví lidé, kteří cítili, jaký vítr vlastně vane „Filosofií svobody“, bylo mimořádně obtížné (vlastně to vůbec nešlo) najít u současníků náladu k tomu, co je ve „Filosofii svobody“ napsáno. Napsal sice tehdy jeden muž (ale takové případy zůstaly ojedinělé) ve „Frankfurter Zeitung“ o této knize: „Jasně a pravdivě, to je heslo (*deviza*), kterou by bylo možno napsat na první stránku této knihy...“ Ale současníci chápali pramálo z této jasnosti a pravdivosti.

Tato kniha připadla (což nepůsobilo nikterak na její obsah, ale jistě na tendenci, že by mohla existovat domněnka, že přece jen najde u několika současníků porozumění) do doby, kdy (můžeme již říci) celým civilizovaným světem šla první Nietzscheova vlna. Ona první Nietzscheova vlna, kdy se chápalo, že se skrze Nietzscheova ducha, který často působí chorobně, vylévaly veliké, významné impulsy doby. A bylo možné doufat (dokud se nepodařilo lidem, jako byl hrabě Kessler nebo podobným, také Nietzscheově sestře ve spojení s lidmi, jako byl třeba berlínský Kurt Breysig nebo žvanivý Homeffer, dokud se jim nepodařilo tento obraz zkomolit), že vlivem přípravy, kterou našla určitá část publika skrze Nietzscheho, by se mohly i takovéto ideje svobody poněkud vžít. (*Viz též: Rudolf Steiner, „ Friedrich Nietzsche, bojovník proti své době“, Fil.-anthr. nakladatelství.*)

Samozřejmě bylo možno v to doufat jen tak dlouho, dokud uvedenými lidmi nebyl Nietzsche odplaven do moderní dekadence, mohli bychom říci, do literárního hejskovství, snobství (nevím, jaký výraz bych měl zvolit, abych byl pochopen).

Pak, když byla „Filosofie svobody“ napsána, musel jsem nejprve studovat, jak se to tu nebo onde dále vyvíjelo. Nemám na mysli ideje „Filosofie

svobody“ (neboť jsem věděl velmi dobře, že se v první době prodalo velmi málo výtisků), nýbrž mám na mysli ony impulsy, z nichž byly ideje „Filosofie svobody“ čerpány (*vytěženy*). Musel jsem to ještě zpočátku po několik roků z Výmaru studovat, to mi však již poskytlo dobré hledisko.

Určité publikum, na něž možná mnozí pohlíželi jako na žalostné, určité publikum „Filosofii svobody“ měla. Bylo to krátce poté, co vyšla..., a setkala se jakýmsi souhlasem, jdoucím až po určitou hranici v oněch kruzích, které jsou snad nejlépe charakterizovány dvěma jmény: Američana Tuckera, Benjaminu Tuckera a skotského Němce nebo německého Skota Johna Henryho Macka- ye. (*Viz též: „Uveřejnění z literárního ranného díla Rudolfa Steinera“ sešit VI: Individualismus ve filosofii. Vydala sekce pro Umění řeči a hudební umění při Goetheanu.*)

V šosáctví, které stále víc a více nabývalo vrchu, to samozřejmě nebylo zrovna příznivým doporučením, protože tito lidé patřili k nejradiálnějším zastáncům sociálního řádu vybudovaného na svobodě duchovnosti. A protože jsem byl po určitou dobu těmito lidmi jaksí protěžován, došlo k tomu, že nejen „Filosofie svobody“, ale i jiné z mých později vyšlých spisů nebyly cenzurou propuštěny např. do Ruska. Časopis „Magazín fur Literatur“, který jsem vydával později, z tohoto důvodu putoval do Ruska po léta s většinou sloupců či rubrik černě zatřených atd. Ale toto hnutí, o které tu šlo, a které je možno charakterizovat jmény jako Benjamin Tucker a John Henry Mackay, bylo ponenáhlu zasypáno pískem (*rozbředlá*) v nastupujícím šosáctví doby. A v podstatě ani doba nebyla nikterak příznivá pro pochopení „Filosofii svobody“. Mohl jsem tuto „Filosofii svobody“ nechat zatím klidně ležet. Nyní se mi však ovšem zdá, že nadešla doba, kdy tato „Filosofie svobody“ tu musí alespoň znovu být, kdy z nejrůznějších stran snad přece přijdou duše, kladoucí otázky, které jsou ve směru této „Filosofie svobody“.

Jistě, můžete říci, že by vždy bylo bývalo možné, po celá ta léta, vydávat „Filosofii svobody“ dokola. Já také nepochybuji, že by bylo bývalo možno prodat mnoho nákladů během těch let. Ale, milí přátelé, bylo by právě zůstalo jen přítom, že by se „Filosofie svobody“ prodávala. A u mých nejdůležitějších knih mi opravdu nejde o to, aby po světě kolovalo tolik a tolik exemplářů, ale jde mi o to, aby byly pochopeny a aby jejich vlastní vnitřní impuls byl přijat.

Potom jsem v roce 1897 přešel z Výmaru do Berlína. Opustil jsem ono prostředí, odkud jsem jaksí jen zvenčí sledoval vývoj doby. Přišel jsem do Berlína. Když se Neumann Hofer vzdal časopisu „Magazín“, získal jsem ho, abych měl tribunu, z níž bych mohl ony ideje, které pokládám v pravém slova smyslu za skutečně časové, hájit, zastupovat před světem. Ovšem, když brzy po mém vstupu do „Magazínu“ započala moje výměna dopisů s Johnem Henry

Mackayem, netancovalo již dřívější šosáctví, z něhož předplatitelé „Magazínu“ pozůstávali, nikterak vesele, a dostával jsem ze všech stran výčitky: Co vlastně dělá Steiner z tohoto starého „Magazínu“, co to má být? Všichni berlínští profesori, kteří tehdy, pokud se zajímali o filologii nebo literaturu, měli „Magazín“ předplacený... byl založen v roce 1832. Tedy již v úmrtním roce Goethově, což bylo mimo jiné také jedním z důvodů, proč šije profesorský svět předplácet. Tento profesorský svět nyní brzy postupně svoje předplacení rušil. A já jsem měl též při vydávání „Magazínu“ právě talent strkat lidi kupředu (*šokovat*). Nikoliv onu dobu, ale ty lidi.

Chtěl bych při tom připomenout jen jednu malou epizodu. Mezi oněmi muži v rámci současné duchovní kultury, kteří se nej intenzivněji zasazovali o to, co jsem v oblasti goetheanismu vykonal, byl též jeden univerzitní profesor. Vyprávím jen skutečnost... ti, kdo mne znají, nebudou si to vykládat jako pošetilost, když vám řeknu, že mi onen profesor v „Ruském dvoře“ ve Výmaru jednou řekl: „Ach, oproti tomu, co jste vy napsal o Goethovi, bledne přece všechno, co můžeme my jako nevýznamné věci ve spojitosti s Goethem říci“... Vyprávím skutečnost a nevidím důvod, proč bych za poměrů, jaké nastaly, měl zrovna takové věci zamlčovat. Neboť konečně zůstává přece i druhá část Goethova výroku pravdivou... (první část není ve skutečnosti od Goetha): Ješitná sebechvála zapáchá... ale jak voní cizí neoprávněná hana, to si lidé právě uvědomují méně.

Nuže, tentýž profesor literatury, který mi toto řekl, byl též předplatitelem „Magazínu“. Víte jistě, jaké světově-dějinné otázky rozvířil tehdy Dreyfusův proces. O tomto Dreyfusově procesu jsem do „Magazínu“ nejen sám napsal zprávu, která vlastně mohla být podána jen mnou, ale zastal jsem se též slavné řeči, kterou tehdy pro Dreyfusse pronesl Emil Zola jakožto řeč „l'accusé“. Dostal jsem od tohoto profesora literatury, od něhož jsem dříve dostal mnoho různých zbožňujících dopisů (dal to též tisknout, mohl bych to ještě dnes ukázat), dostal jsem na to na korespondenčním lístku zprávu: Tímto odvolávám „Magazín für Literatur“ jednou provždy, protože časopis, který se zastává Emila Zoly, židovského žoldáka, zrazujícího svou vlast, nechci ve své knihovně trpět.

To je jen taková epizoda, kterou (smím již tak říci, v tomto případě) bych mohl stonásobně rozmnožit. Ukázalo by se všelicos charakteristického, kdybych vám vyprávěl, do jakých poučných souvislostí mě pak přivedlo redigování časopisu „Magazín für Literatur“. Přivedlo mne také do spojitosti se vším tím, co mladého usilovalo vzhůru v moderním umění a literatury (*Srovnej: „ Uveřejnění z ranného literárního díla Rudolfa Steinera*

sešit V, VIII, IX.) Nuže ano, i toto je kapitola, která - abych tak řekl - navazuje na dějiny „Filosofie svobody“.

Přišel jsem do Berlína - snad v naivní víře, že budu s to pozorovat, jak prostřednictvím takové tribuny, jako byl „Magazín“, se mohou vžívat ideje budoucnosti u několika lidí... alespoň tak dlouho, dokud vystačí materiální prostředky, které měl „Magazín“ k dispozici, a dokud se udrží stará vážnost, kterou jsem ovšem důkladně podkopal. Ale mohl jsem jen naivně přihlížet, jak se mezi obyvatelstvem šířily takové ideje, které budovaly svůj světový názor na pivním šosákovi Vilému Bólscheovi a podobných hrdinech, kteří lidi tolik propírali. To všechno byla mimořádně zajímavá studia, která bylo možno konat, a která v nejrůznějších směrech dávala mnohá vysvětlení (*poučení*) o tom, co v době vězí a co v ní nevězí.

Na základě svého přátelství s Ottou Erichem Harlebenem (*Viz Rudolf Steiner: Má cesta životem, kap. XXIX*) jsem se pak dostal dohromady vlastně se všemi - nebo alespoň s mnoha mladými začínajícími literáty, kteří z velké části již nyní zase dohospodařili. Zdali jsem se hodil nebo nehodil do této společnosti, o tom mi nepřísluší rozhodovat. Jeden z členů této společnosti napsal nedávno do „Vossische Zeitung“ článek, v němž se pokouší s jistou pedanterií dokázat, že prý jsem se ovšem do společnosti nehodil a že jsem se v ní vyjímal jako „volně se vznášející neplacený boží učenec“ mezi lidmi, kteří právě samozřejmě nebyli volně se vznášejícími božími učenci, ale kteří byli alespoň mladými literáty.

Snad vás zajímá jako epizoda i to, jak jsem přišel k přátelství s Ottou Erichem Hartlebenem, které skutečně bylo po nějakou dobu velmi blízké (*srdečné*). Bylo to ještě během mé výmarské doby. Přicházel sice do Výmaru pravidelně na goethovská shromáždění, ale pravidelně je prospal, protože si učinil životním zvykem vstávat teprve ve 2 hodiny odpoledne, a goethovské schůze začínaly v 10 hodin. Když byly schůze u konce, navštívil jsem jej a zastihl jsem jej pak zpravidla ještě v posteli. Potom jsme však někdy sedávali pospolu ještě večer. A jeho zvláštní náklonnost trvala do té doby, než kolem mne vypukla Nietzscheho aféra, která zvrátila tolik prachu, a také tohoto Ottu Ericha Hartlebena ode mne odvedla. Seděli jsme pohromadě - a já vím, jak se přátelsky zapálil, když jsem tehdy uprostřed hovoru epigramaticky nadhodil slova: „Schopenhauer byl omezený genius.“ To se Ottovi Erichu Hartlebenovi líbilo. Líbilo se mu téhož večera, když jsem mluvil i různé jiné věci, když Max Martersteig, který se později stal známým, vyskočil vlivem mých řečí a řekl: Nedrážděte mne, nedrážděte mne!

Nu ario, na jednom z večerů, kterých se tehdy účastnil nadějný Otto Erich Hartleben a nadějný Max Martersteig a jiní lidé, vznikla také první simplicimusovská anekdota (*anekdota typu „serenissimus“*), která byla východiskem všech ostatních simplicimusovských anekdot. - Nechtěl bych to

opominout, neboť to zcela jistě patří k prostředí „Filosofie svobody“, neboť nálada „Filosofie svobody“ spočívala alespoň nad kroužkem, s nímž jsem byl ve styku, a vím ještě dnes, jaký podnět (alespoň to tak řekl) přijal Max Halbe právě z „Filosofie svobody“. Tito lidé ji tedy již četli, a různé impulsy z „Filosofie svobody“ vplynuly do všelichos, co ve světě vane. Tato prasimplici- musovská anekdota, jejímiž děťmi jsou pak všechny ostatní simplicimusovské anekdoty, nevznikla tedy rozhodně z nějaké nálady, kde by se, řekněme, jen dělaly vtipy na nějakou osobnost, nýbrž vzešla z oné nálady, která musí být spjata s tím, co je impulsem „Filosofie svobody“: s jistým humoristickým chápáním života, nebo - jak často říkám - s jistým nesentimentálním pojetím života, jehož je zapotřebí zvláště tehdy, když se člověk postaví na stanovisko nejintenzivnějšího duchovního života. Tato praanekdota zní následovně:

Serenissimus navštíví káznici své země a chce si dát předvést jednoho trestance, načež mu je tento trestanec skutečně předveden. Položí pak tomuto trestanci řadu otázek: „Jak dlouho tu pobýváte?“ „Jsem tu již dvacet roků.“ „Pěkná doba, pěkná doba to je, dvacet roků, to je pěkná doba!“ „Co vás přimělo, můj milý, abyste se zde usadil?“ „Zavraždil jsem svoji matku.“ „Ach tak, tak! Pozoruhodné, nejvýš pozoruhodné. Tak vy jste zavraždil svou matku? Pozoruhodné, nejvýš pozoruhodné! Nu, řekněte mi, můj milý, jak dlouho se zde hodláte ještě zdržet?“ „Jsem odsouzen na doživotí.“ „Pozoruhodné! To je pěkná doba, pěkná doba! Nu, nechci vás připravovat o váš drahocenný čas dalšími otázkami... Můj milý řediteli, tomuto muži se promíjí posledních deset let jeho trestu cestou milosti.“

Nuže, to je ta prapůvodní anekdota. Nevznikla rozhodně z nějaké nešlechtné, podlé nálady, nýbrž vzešla z humoristického pojetí toho, co, když je toho třeba, mohlo být bráno rozhodně též ve všech svých etických hodnotách. Jsem přesvědčen o tom, že kdyby k tomu bylo mohlo dojít, a osobnost, na kterou - snad neprávem - byla tato anekdota namnoze vztahována, ji sama četla, že by se nad ní nej srdečněji zasmála.

Potom, milí přátelé, mohl jsem, jak již bylo řečeno, v Berlíně pozorovat, jak v kruhu, jež jsem vám právě popsal, byly činěny pokusy, přivodit, vynést na scénu něco z nové doby. Ale do toho se nakonec vetřelo něco z rázu (*charakteru*) Viléma Bólscheho. A já tím nemyslím přirozeně jen tlustého Bólscheho samotného, bydlícího ve Friedrichshagenu, nýbrž myslím tím celou tu bólschovinu, která v šosáckém světě naší doby hraje tak mimořádně rozsáhlou úlohu. Již celý ten šťavnatý způsob líčení Bólscheho je přece pro našeho současníky zcela zvlášť vhodný. Není-liž pravda - kdo čte Bólscheovy

články, musí každou chvíli brát do ruky exkrementy nebo podobné věci. Takový je jeho styl: vezmi do ruky co možno nejlépe to a to. A nejsou to vždy jen J medúzy, které je třeba brát do ruky (k čemu on zve člověka). Ale je tu ještě j všelicos jiného. Ale tato bōlschovina se stala takovou pravou pochoutkou J pro šosáctví, které v této době vzházelo. 1

Ale nebyl zrovna nejlepší způsob, jak prosadit „Magazín“, to, co jsem jednoho dne učinil v jednom z čísel „Magazínu“: Max Halbe dal právě předvést j svoji hru „Dobyvatel“, která je jistě divadelním kusem nejlepšího Halbeho j chtění, která však přesto v Berlíně grandiózně propadla. Já jsem napsal kritiku, z níž byl Max Halbe úplně zoufalý, neboť jsem probral všechny berlínské) noviny a berlínským divadelním kritikům, jednomu po druhém, jsem řekl to, co ; je potřebné říci o jejich rozumu (*Srovnej z „ Uveřejnění z literárního raného \ díla Rudolfa Steinera “*). Nebyl to zrovna nejlepší způsob, jak udržovat „Magazín“. A tak se, že ano, toto stalo pěknou studijní dobou. Bylo možné podívat se na mnohé věci opět z jiného hlediska, nežli z výmarského. Vždy stála u mně v pozadí otázka: Jak by mohla doba přijmout něco takového, jako jsou ideje „Filosofie svobody“? - Kdo chce může již vidět, jak vším tím, co jsem v „Magazín für Literatur“ napsal, vane duch „Filosofie svobody“. Přesto však „Magazín für Literatur“ neprorazil do moderního šosáctví. Já jsem však byl moderním šosáctvím za těchto různých vlivů postupně vyřazen.

Tu se právě naskytla příležitost najít jinou tribunu ohledně velkých otázek, které na přelomu století hýbaly celým světem a s nimiž jsem se již dostal do tak úzkých vztahů skrze Johna Henryho Mackaye a skrze Tuckera, který přišel z Ameriky a s nímž jsem strávil velmi zajímavé večery. Naskytla se mi příležitost najít jinou tribunu: byla to tribuna socialistického dělnictva. A po léta jsem vedl vyučování v nejrůznějších oborech v berlínské „Vzdělávací škole pro dělníky“ a konal pak, odtud vycházející, přednášky ve všemožných spolcích socialistického dělnictva, neboť jsem postupně dostával výzvy, abych nejen konal tyto přednášky, ale abych s těmito lidmi prováděl též řečnická cvičení. Neboť tyto lidé nebyli zaměřeni pouze jasně poznat to, co jsem jim v těchto dnech vyložil, ale chtěli se též naučit skutečně mluvit, aby mohli zastávat to, o čem byli přesvědčeni, že musí hájit jako správnou věc. Tu se konaly ve všemožných kroužcích nejdůkladnější diskuse o všech možných oborech. Bylo to opět jiné hledisko, z něhož bylo možno poznávat světový vývoj novější doby.

Nuže, právě v těchto kroužcích bylo možno shledat, jak jedna věc nesměla přijít na přetřes... A to je to, co pro dnešní dobu a její správné porozumění má tak nesmírnou důležitost. Ano, milí přátelé, mohl jsem mluvit o všem možném, jen ne o svobodě. Mluvit o svobodě, to se jevilo jako mimořádně

nebezpečné. Měl jsem jen jednoho jediného přívržence, který se vždy zvedl, když jsem přednášel svoje tirády o svobodě, jak tomu samozřejmě říkali ostatní, a stál při tom na mé straně... nevím, co se s ním stalo. Byl to Polák Siegfried Nacht, který se vždy postavil na moji stranu, když šlo o to, abych mluvil právě o svobodě v poměru k socialismu s jeho absolutně nesvobodným programem.

Kdo pozoruje dnešní dobu se vším tím, co se objevuje, ten shledá, že v tom chybí právě to, co „Filosofie svobody“ chce. „Filosofie svobody“ zakládá ve svobodné, duchovní myslitelské práci vědu, která je sice v úplném souladu s přírodní vědou, ale jde právě dále nad přírodní vědu: zakládá vědu o svobodě. Tato část umožňuje, aby se mohli uvnitř dnešního sociálního řádu vyvíjet skutečně svobodní duchové. Neboť kdyby svoboda byla pojímána pouze jako skutečnost svobody bez solidní základny vědy o svobodě, pak by nemohla ve věku, kdy se zlo tolik zahnízdí, jak jsem to včera charakterizoval, vést k svobodným duchům, nýbrž k neukázněným duchům (*duchům, šlapajícím po morálním řádu*). Jedině a výlučně v přísné vnitřní kázni, jež může být nalezena v myšlení, které nežije na vodícím řetězu smyslů, ve skutečně myslitelské vědě lze najít to, co je pro současný věk, jenž musí realizovat svobodu, právě nutné.

Ale co chybí tomuto socialismu, - který se odlišuje od ostatních jako radikální strana, co již bude uplatňovat svoje impulsy proti nacionalistům všech odstínů, naprosto nechápajícím svou dobu - co tomuto socialismu chybí, to je možnost dospět k vědě o svobodě. Neboť jestliže existuje nějaká pravda důležitá pro přítomnou dobu, pak je to tato: Od předsudku staré šlechty, starého měšťáctví, starých militaristických předků, od toho všeho se socialismus osvobodil. Naproti tomu propadl o to více víře v neomylnost materialistické vědy, v pozitivismus, jak se mu dnes vyučuje. Tento pozitivismus, o němž jsem vám mohl ukázat, že není ničím jiným nežli pokračováním usnesení 8. všeobecného církevního sněmu v Cařihradě v roce 869. Tento pozitivismus je tím, co jako neomylný abstraktní papež obepíná železnými chapadly právě ty nejradikálnější strany až po bolševismus a brání jim dostat se nějak do říše svobody.

To je také důvod, proč tento socialismus (jakkoli se chce a bude sebevíce uplatňovat), který nemá základ (*oporu*) ve vývoji lidstva - nedovede nic jiného, nežli možná ještě dlouhou dobu otrásat světem. Ale nikdy jej nemůže dobýt. To je také důvodem, proč on sám nemá vinu na tom, co již způsobil. Vinu mají jiní, kteří jej nenechali stát se problémem přetlaku, nýbrž problémem sání, kteří nechtějí, aby se stal problémem tlaku. (*Viz „Sociální a antisociální pudy v člověku pozorováno duchovně-vědecky“*)

Právě tato nemožnost vytrhnout se z objetí pozitivistické vědy, materialistické vědy, to je to charakteristické pro moderní dělnické hnutí. Hnutí, které hledá svoje hledisko u vývoje lidstva a nikoliv u nějakých idejí - ať již to jsou zastaralé měšťácké, nebo ať jsou to často nové ideje tzv. sociální ideje, nebo ať je wilsonismus atd.

Nuže, zmínil jsem se častěji, že by šlo velmi dobře vnášet do dělnictva duchovní život. Ale vůdcové dělnictva nechtějí to, co nevyrostlo na marxistické půdě. A tak jsem byl i tady postupně vypuzován a nakonec vyloučen. Vštěpoval jsem ducha... také se mi to do jisté míry dařilo. Ale byl jsem ponenáhlu vystrkán. *(Srovnej k tomu: Rudolf Steiner „Má cesta životem“, kapitola XXVIII.)* Když jsem jednou v jednom shromáždění, kde byli všichni moji žáci v počtu několika set a jen čtyři lidé, kteří sem byli posláni proti mně vedením strany, kteří se však přičinili, že jsem nemohl zůstat... pamatuji se ještě živě, jak jsem řekl: „Nuže, jestliže se již chce, aby socialismus měl něco společného s vývojem do budoucnosti, musí přece jen dovolit, aby se uplatnila svoboda učení, aby se uplatnily svobodné ideje...“, tu zvolal jeden z vyslaných drábů z vedení strany: „V naší straně a jejích školách se nemůže jednat o svobodu, nýbrž o rozumnou *(poznanou)* nutnost.“ Takové věci charakterizují, abych tak řekl, hluboce symptomaticky to, co pulsuje a žije v naší době.

Milí přátelé, musíme zachytit charakter doby na základě jejích nejvýznamnějších symptomů. Nechť nikdo nevěří tomu, že by moderní proletariát netoužil po duchovní potravě! Touží po ní nesmírně a intenzivně. Ale ta potrava, která je mu nabízena, je zčásti nestravitelný krám, který dává lidem kamení namísto chleba. Potrava, na kterou moderní proletariát přísahá je totiž pozitivistická věda, materialistická věda...

Vidíte, „Filosofie svobody“ musela i zde narazit, protože právě její základní impuls, impuls svobody, nemá v tomto nejmodernějším hnutí místa.

Pak, ještě dříve než toto jaksi skončilo, přišlo něco jiného. Byl jsem vyzván, abych pronesl přednášku v berlínské „Theosofické společnosti“, která pak vedla k tomu, že jsem musel přednášet po celou zimu. Vyprávěl jsem to v předmluvě k mé knize „Mystika na úsvitu novodobého duchovního života“ (*Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens*), a to celé přivedilo pak onen vztah k tak zvanému theosofickému hnutí, o němž jsem vám z různých stran vyprávěl. Musím stále znovu zdůrazňovat, protože to je vždy zneužíváno, že já jsem nikdy žádným způsobem nehledal spojení na „Theosofickou společnost“. I když to zní pošetile, „Theosofická společnost“ hledala napojení na mne. A když vyšla moje kniha „Mystika na úsvitu novodobého duchovního života“, byla nejen v mnohých kapitolách přeložena pro „Theosophical Society“ v Anglii, ale Bertram Keightley a George Mead, kteří tenkrát zaujímali vysoká postavení v „Theosophical Society“ mi

řekli: V té knize je vlastně již obsaženo všechno, a to správným způsobem, co my máme zpracovat. Nečetl jsem do té doby nic z knih „Theosophical Society“. Četl jsem pak tyto věci více nebo méně „úředně“.

Šlo však o to i zde uchopit tendenci, impuls z působení a z tkaní doby. Byl jsem vyzván ke vstupu do Theosofické společnosti. Mohl jsem plným právem vstoupit, v souladu se svou karmu, protože jsem - snad - mohl najít tribunu, abych sděloval to, co jsem měl ke sdělení. Ovšem, musel jsem převzít mnohé trampoty... chtěl bych opět naznačit jen symptomaticky několik věcí. Tak jsem se například pokusil, když jsem se poprvé zúčastnil jednoho kongresu „Theosophical Society“ v Londýně, vnést tam určité hledisko. Pronesl jsem zcela krátkou řeč. Bylo to v době, kdy byla právě uzavřena Entente cordiale (srdeční dohoda), a kdy všechno stálo pod dojmem této právě uzavřené Entente cordiale. Pokusil jsem se charakterizovat, že v hnutí, jež chce představovat „Theosophical Society“, nemůže jít o to, aby z nějakého středu bylo něco šířeno jako theosofická moudrost, ale že může jít jen a jen o to, aby to, co přichází ze všech stran světa, co vynáší vzhůru novější doba, našlo na nějakém společném místě jakýsi svůj sjednocovací bod. A zakončil jsem tehdy slovy: Budeme-li stavět na duchu, usilujeme-li skutečně konkrétním, pozitivním způsobem o duchovní společenství, tak - aby duch, který se tam a tam vytváří, byl nesen do společného střediska, do „Theosophical Society“ - pak budujeme druhou Entente cordiale.

- O této druhé, jiné Entente cordiale jsem mluvil tehdy v Londýně. Byla to moje první řeč, kterou jsem v „Theosophical Society“ přednesl, a mluvil jsem zcela úmyslně o této druhé Entente cordiale. Mrs. Besantová shledala, jak se vyjádřila (připojovala vždy ke všemu, co bylo proneseno, takové vrchnostenské ocásky, doušky), že „german speaker“, německý řečník, mluvil elegantně. Ale sympatie nebyly rozhodně na mojí straně. Neboť to, co jsem řekl, se topilo v záplavě řečnických obrátů a slov. Zatím co to, co lidé chtěli, bylo přece jen u buddhistického hejska Jinaradjadasy. A i toto jsem tehdy bral symptomatologicky. Poté, co jsem promluvil o něčem přece jen světově historicky důležitém, o druhé Entente cordiale, posadil jsem se opět, a ze svého poněkud vyvýšeného místa přicupital dolů, musím říci - přicupkal..., abych věc označil zcela přesně, - přicupital dolů, třepaje se svojí vycházkovou holí po podlaze, buddhistický hejsk Jinaradjadasa, jenž měl „sympatie“, zatím co na mně zůstala lpět jakási „mnohomluvnost“.

Zdůrazňoval jsem od počátku - stačí, když vezmete do ruky moji „Theosofii“ a přečtete si předmluvu, že to, co přijde na theosofickém poli, poběží v linii, která byla započata „Filosofií svobody“. Snad je pro mnohého obtížné

najít přímočarou linii mezi impulsy, které spočívaly ve „Filosofii svobody“ a tím, co jsem napsal později, a co bylo bráno tak, že se lidé přesto mimořádně obtížně odhodlávali k tomu, aby brali přímo a pravdivě to, co jsem se snažil říci, co jsem se pokusil dát vytisknout. Bylo třeba vzít na sebe různé trampoty. Nebrali mne ve společnosti, do které jsem se sám nepostavil, ale která mne sama do sebe postavila, nebyl jsem brán podle toho, co jsem dával, ale podle frázovitých hesel, podle šablon.

A to trvalo hezky dlouho, než, alespoň v jakémsi kruhu, jsem již nebyl brán jen podle šablon, podle hesel. V podstatě bylo celkem lhostejné, co jsem sám dal tisknout - jistě, ti lidé to četli... Ale že někdo něco čte, nevypovídá ještě

o tom, že něco do sebe přijal. Lidé to četli. Dožilo se to dokonce nových vydání, stále nových a nových vydání. Lidé to četli, ale to, podle čeho to posuzovali, nebylo tím, *co* přicházelo z mých úst, co stálo v mých knihách, nýbrž to, co si jeden vytvořil jako mystické, druhý jako theosofické, třetí jako to, čtvrtý jako ono. A do mlhoviny názorů, které si lidé sami vytvářeli, přišlo pak to, co figurovalo jako úsudek světa. Nebylo rozhodně nikterak lákavé a ideální po tom všem dát „Filosofii svobody“ znovu do tisku. Tato „Filosofie svobody“ chtěla být - i když přirozeně jen jednostranně a nedokonale (někdy

1 neobratně líčí nějaký malý impuls z 5. poatlantského období) - chtěla být napsána z toho, co je v této 5. poatlantské kulturní periodě podstatné, významné, vlastně působící.

Proto bych chtěl nyní, kdy po jednom čtvrtstoletí tato „Filosofie svobody“ znovu vychází, právě zdůraznit, že vzešla původně z intenzivního spoluprožívání doby, skutečně z nahlížení do doby, z pokusu odposlouchat, jaké impulsy doba potřebuje. A nyní, když na lidstvo přišla tato katastrofa, po 25 letech, vidím, - byť by mi to bylo vykládáno jako pošetilost - že tato kníhaje opravdu v nejpravějším slova smyslu knihou časovou (*přiměřenou době, na úrovni doby*). Ovšem „na úrovni doby“ v onom podivném smyslu, že současníci nevědí, a často ani nechťejí vědět nic o tom, co v této knize stojí.

Kdyby lidé chápali, co touto knihou bylo chtěno pro položení základů etického individualismu, pro položení základů sociálního a politického života, kdyby se správně porozumělo tomu, co je touto knihou míněno, pak by se vědělo: Existují prostředky a cesty, jak uvést vývoj lidstva do plodných (*tvůrčích*) kolejí. Existují jiné prostředky a cesty, nežli jsou ty nej falešnější, na které bylo jen možno nastoupit: totiž nadávat pouze na radikální strany, pouze nadávat a vyprávět anekdoty o bolševismu. - Bylo by smutné, kdyby se měšťáctvo nedostalo dále, nežli jen k zájímání se o to, co bolševici tam a tam udělali, jak se chovají vůči těm nebo oněm lidem, - neboť tím se ve skutečnosti nic nepostihne! To, o co se tu jedná, je, aby se skutečně studovalo, jaké, v jistém smyslu oprávněné požadavky

také mají dělníci. Na netečnosti přírodních badatelů, lékařů, právníků, filoso- i fů, filologů atd. atd. Prožili jsme všechny možné lidi. Prožili jsme Hertzku - i s jeho „zemí volnosti“, prožili jsme Michaela Flürscheima, prožili jsme mnohé | jiné, kteří chtěli uskutečnit velké sociální ideje... všechno ztroskotalo na tom, j na čem to muselo ztroskotat: Na tom, že tyto ideje nejsou vybudovány na du- | chovně- vědecké základně, na základech svobodného vědeckého myšlení, ale i na základně myšlení, které se korumpuje vodící šňůrou zevního smyslového | světa, jakým je myšlení moderní pozitivistické vědy. Den, který učiní konec | onomu popírání ducha, což je vlastní pozitivistické vědě, den, ve který bude j poznáno, že je nutno budovat na myšlení, jež se emancipovalo od smyslovo- ij ti a na zkoumáních duchovního světa, místo toho všeho, co se vyhlašuje i v etické, sociální a politické oblasti za takzvanou vědu, tento den bude sku- ; tečně ranním červánkem (*úsvitem*) nového lidstva. Úsvitem nového lidstva bude ten den, který nebude taková slova, jaká jsem se pokusil nejdříve nedokonale dnes formulovat, pokládat za slova kazatele na poušti, ale za slova, která nacházejí cestu k srdcím, k duším současníků! Všechno možné, dokonce Woodrowa Wilsona si dnes lidé poslechnou, a učiní ještě více, nežli že si jej poslechnou. Ale to, co je vyneseno z ducha vývoje lidstva, to si těžko zjednává přístup k srdcím a duším lidí! To si však musí přístup zjednat. Musí Uchopit srdce a duše lidí to, co by světem vanulo, kdyby bylo porozuměno svobodě. Kdyby se chápala svoboda nikoli z neukázněného ducha (*z ducha nemravnosti*), nýbrž z ducha svobodného, z nejsolidněji myslícího ducha. Kdyby lidé chápali, co znamená svoboda a její řád ve světě, pak by do temnoty vešlo světlo, o něž je dnes tolik usilováno.

To jsem vám chtěl, milí přátelé, také jednou říci v návaznosti na historické ideje. Náš čas uběhl. Měl bych ještě mnoho jiného na srdci, ale o tom může být promluveno snad někdy jindy. Nemějte mi za zlé, jestliže jsem to poněkud proložil všemožnými symptomatickými osobními věcmi zdoby, kterou jsem sám v této inkamaci prožil, neboť jsem vám tím chtěl ukázat, že bylo vždy mojí snahou, abych věci, s nimiž jsem se osobně setkával, nebral osobně, nýbrž také jako symptomy, které zjevují to, co doba a duch času na nás chtějí.

Rudolf Steiner